

УДК 130.123.1:37.01

ВОЗНЯК Володимир – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії імені професора Валерія Григоровича Скотного, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, 24, вул. Івана Франка, Дрогобич, Львівська обл., Україна, індекс 82100 (volim_s@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6877-3785>

ВОЙТКІВ Леся – кандидат філософських наук, викладач суспільних дисциплін, Комунальний заклад Львівської обласної ради «Самбірський фаховий педагогічний коледж імені Івана Филіпчика», 14, вул. І. Филіпчика, м. Самбір, Львівська обл., Україна, індекс 81400 (sakalvojtktiv@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7794-3582>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.3>

Бібліографічний опис статті: Возняк, В., Войтків, Л. (2020). Інновації в освіті: діалектика якісних змін. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, 41, 39–54, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.3>

ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ: ДІАЛЕКТИКА ЯКІСНИХ ЗМІН

Анотація. *Мета роботи.* У статті інновації в освіті аналізуються крізь призму діалектики кількісних і якісних змін з метою визначити умови, за яких подібні інновації здатні виводити освіту на новий, більш високий рівень, розв'язуючи ті суперечності, що накопичилися в ній. **Методологія.** Засобом реалізації поставленої мети є діалектика як логіка й теорія пізнання, зокрема закон взаємного переходу якісних і кількісних змін, а також логіка розрізнення сфер буття, сутності й поняття. **Наукова новизна.** Уперше у вітчизняній філософській і педагогічній літературі природа освітніх інновацій проаналізована в контексті адекватного розуміння взаємозв'язку кількісних і якісних змін, тим самим стають зрозумілими умови реалізації перериву поступовості й переходу до нового заходу. Інноваційні зміни самі по собі належать до сфери наявного буття, де відбувається лише «перехід».

На рівні ж сутності панує рефлексія як видимість одного в іншому, присутність одного в іншому, внутрішній зв'язок. Розвиток як такий (включаючи розвиток освіти) здійснюється на рівні «поняття» як вільної єдності буття й сутності. Тим самим стверджується, що самі по собі інноваційні процеси, узяті абстрактно, не ведуть до сутнісних перетворень, але освітні інновації можуть їм сприяти, рівним чином як і перешкоджати. Тому суть справи не у впровадженні різноманітних інновацій, а у розв'язанні існуючих суперечностей. **Висновки.** Адекватне теоретичне розуміння діалектики якісних та кількісних змін здатне орієнтувати педагогічне мислення на пошуки таких інновацій, що призводять до розв'язання суперечностей, що накопичились у вітчизняній системі освіти. Гонитва за «новизною», «інноваційними технологіями» жодною мірою не сприяє оздоровленню освіти, проте здатна істотно вводити в оману як реальних учасників освітнього процесу, так і чиновників, що здійснюють управлінську діяльність у цій сфері.

Ключові слова: освітні інновації, діалектика, якість, кількість, міра, сутність, розвиток.

VOZNIAK Volodymyr – Doctor of Philosophy Sciences, Professor, Head of the Philosophy Department named after Valeriy Skotnyi, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko str., Drohobych, Lviv region, Ukraine, postal code 82100 (volim_s@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6877-3785>

VOITKIV Lesya – Candidate of Philosophical Sciences, Lecturer of Social Disciplines, Municipal Institution of the Lviv regional council “Sambir Professional Pedagogical College named after Ivan Filipchak”, 14, Ivan Filipchak str., Sambir, Lviv region, Ukraine, postal code 81400 (sakalvojtktiv@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7794-3582>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.3>

To cite this article: Vozniak, V., Voitkiv, L. (2020). Innovatsii v osviti: dialektyka yakisnykh zmin [Innovation in education: the dialectics of qualitative change]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filosofia» – Human Studies. Series of «Philosophy»: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 41, 39–54, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.3>

INNOVATION IN EDUCATION: THE DIALECTICS OF QUALITATIVE CHANGE

Summary. *The purpose of the work. The article analyzes innovations in education through the prism of the dialectic of quantitative and qualitative change in order to determine the conditions under which such innovations can bring education to a new, higher level, resolving the contradictions that have accumulated in it. **Methodology.** The means to reach the set goal is dialectics as logic and theory of cognition, in particular, the law of mutual transition of qualitative and quantitative changes, and also logic of distinction of spheres of being, essence and concept. **Scientific novelty.** For the first time in the domestic philosophical and pedagogical literature, the nature of educational innovations is analyzed in the context of an adequate understanding of the relationship between quantitative and qualitative changes, thus making clear the conditions for a gradual break and the transition to a new degree. Innovative changes in themselves belong to the sphere of existing existence, where there is only a ‘transition’. At the level of essence, reflection prevails as the appearance of one in another, the presence of one in another, the internal connection. Development as such (including the development of education) is carried out at the level of ‘concept’ as a free unity of being and essence. Thus, it is argued that innovation processes, taken in the abstract, do not in themselves lead to essential transformations, but educational innovations can contribute to them, as well as hinder them. Therefore, the point is not to implement various innovations, but to resolve existing contradictions. **Conclusions.** Adequate theoretical understanding of the dialectic of qualitative and quantitative changes can guide pedagogical thinking in the search for such innovations that lead to the resolution of contradictions that have accumulated in the domestic education system. The pursuit of ‘novelty’, ‘innovative technologies’ does not contribute to the recovery of education, but can significantly mislead both the real participants in the educational process and officials who carry out management activities in this area.*

Key words: educational innovations, dialectic, quality, quantity, measure, essence, development.

Постановка проблеми. Бездумні й поквалпіві реформи освітньої сфери в Україні привели не до кризового стану, а до справжнісінької катастрофи освіти за всіма параметрами. Вихід, як завжди, шукаємо не там, де втратили чи загубили, а «під ліхтарем». Зазвичай подолання наявного стану вбачають у пошуках і впровадженні тих чи інших «освітніх інновацій», нових «освітніх технологій», наївно сподіваючись, що саме таким чином можна забезпечити стабільний розвиток цієї сфери суспільного життя. Саме через це концепт «освітні інновації» потребує серйозного філософсько-категоріального аналізу.

Метою статті є аналіз інновацій в освіті крізь призму діалектики кількісних і якісних змін, щоб визначити умови, за яких подібні інновації здатні виводити освіту на новий, більш високий рівень, розв'язуючи ті суперечності, що накопичилися в ній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стосовно освітніх інновацій за роки незалежності написано досить, якщо не занадто багато. Проте в працях вітчизняних авторів (як із філософії освіти, так і з педагогіки) навіть і не ставиться на достатньому теоретичному рівні питання про умови, за яких інновації в освіті можуть привести до позитивних якісних змін. Лише казахстанська дослідниця Н.В. Гусева ґрунтовно осмислює такі умови, окреслюючи дисциплінарний, теоретичний і методологічні аспекти. Вона зауважує: «Інновація» як термін означає «входження в нове». Конкретним змістом будь-яке входження «в нове» може наповнюватися лише тоді, коли вказується те, що, куди і як здійснюється «входження» (Гусева, 2007, с. 40). Розрізнення дисциплінарних, теоретичних і методологічних характеристик інновацій в освітньому процесі усвідомлено виділяє смисли, пов'язані з розв'язанням певних соціально-практичних завдань і дає змогу захиститися від стихійності й помилок у процесі вдосконалення освіти. Відсутність подібного розрізнення родить «інновацію» лише зовнішнім показником.

На *дисциплінарному* рівні знання постає у формі *готового* знання, тому тут інновації здійснюються в межах *технологізації*: «<...> за технологічно-функціонального підходу до розгляду освіти й нововведень у ній (інновацій) людина з її специфікою і закономірностями існування взагалі не стає модельованою

реальністю, тобто такою, що розглядається. Тут повністю відсутнє завдання вдосконалення саме її форм існування. Уся увага авторів інноваційних проєктів за технологічно-функціонального підходу зайнята вдосконаленням технологій передачі знань» (Гусева, 2007, с. 43). На власне *теоретико-методологічному* рівні освіта постає як процес становлення людського в людині. Тоді інновації відкривають *нові можливості розвитку* людської суб'єктивності й не мають маніпулятивного характеру. Саме такі інновації, упевнена Н.В. Гусева, можуть забезпечити якісні зміни у сфері освіти (Гусева, 2007, с. 34–44).

Стосовно ж діалектики як методології у вітчизняних публікаціях, окрім ґрунтового підручника В.П. Лисого (2014), можна зустріти лише деякі згадування про неї як один із можливих методів дослідження (Петрушенко, 2005, с. 28–53; Ліпін, 2018, с. 7–22). Один з авторів статті відверто й неодноразово стверджував про необхідність застосування саме теоретичної («високої») діалектики в контексті філософсько-освітнього дискурсу (Возняк, 2017, 2020). В англomовній філософській літературі можна вказати лише на публікації Девіда Бекхарста (1991), Славоя Жижека (2018) та Вессі Ойтінена (Oittinen, 2011), де звертається увага на особливості діалектики як такої.

Основний матеріал. Тотальне *прагнення новизни* стало сумною і досить неприємною пошестю нашого вельми суєтного часу. Мало кому зрозуміло, що все це – *на продаж*. Інновації давно набули товарної форми на нинішньому етапі розвитку буржуазної цивілізації. На одній з конференцій довго сперечалися навколо визначення того, що являє собою «інновація». Одна пані врешті-решт не витримала й заявила: «Інновації – це те, за що тепер платять». Сказано відверто й цілковито точно.

Послухаємо розумну людину – Михайла Олександровича Ліфшиця:

Але чому, власне, необхідно сказати обов'язково нове слово? Чи мало всіляких бід вийшло з шаленого новаторства минулих часів, наприклад, в агробіології? Як не згадати тут Щедріна: «Боже мій! Скільки ж є прекрасних і цілковито випробуваних старих слів, котрі ми не намагались навіть вимовити, як уже хвалькувато виступаємо вперед із чимось новим, котре, проте, і не можемо навіть визначити» (Лифшиц, 1985, с. 115).

Полемізуючи з М.С. Каганом, який стверджував, що суть перетворювальної діяльності в тому, що вона створює щось нове, раніше не існуюче, М.О. Ліфшиць (1985) запитує:

А навіщо? <...> Але М. Каган визнає, що перетворювальна діяльність спрямована до досягнення кращого майбутнього, і в цьому, нарешті, можна з ним погодитися. Нові речі добрі, якщо вони кращі за старі, і перетворювальна діяльність заслуговує на це ім'я, якщо вона створює не просто новий, а кращий світ. Але звідки наша всемогутня уява знає, що саме є кращим? Чи не потрібно для цього знати або принаймні відчувати істину? (Лифшиц, 1985, с. 154).

І в цю думку – вже Мартіна Гайдеггера – варто вслухатися:

Коли істина перетворюється на достовірність знання людства, що облаштовує і забезпечує себе, починається та історія, котра в історичному обчисленні століть називається Новим часом. Це словосполучення означає більше того, що звичайно під ним мають на увазі. Воно говорить про те істотне, що відрізняє цю епоху. Оскільки істина, у якій перебуває людство, потребує забезпечення безумовного панування людини, така її сутність втягує людину та її діяння в неминучу й неперервну турботу про те, щоб невпинно, домагаючись нових успіхів і здійснюючи нові відкриття, постійно досягаючи чогось найновішого, здійснюючи все нові досягнення, крокуючи від одного небувало до іншого, вона могла підвищувати можливості свого забезпечення й потім знову використовувати їх у боротьбі із загрозами, що знову виникають (виділено нами – В.В., Л. В.) (Гайдеггер, 2007, с. 373).

Прагнення новизни, «інноватика», креативізм так чи інакше пов'язані з експансією *проективного мислення, розсудку*. Характерно, що відомий психолог В.П. Зінченко називає проектування ще одним СНІДом ХХ століття. Гонитва за новизною, поклоніння новизні – продукт буржуазної цивілізації. Уже згадуваний М.О. Ліфшиць писав: «Новизна стає головною цінністю, а зіткнення нового із застарілим стандартом побуту – формальною схемою життя» (Лифшиц, 2009, с. 105–106). Логіка заперечення старого є «логікою диявола» (Лифшиц, 2009, с. 306), замість того щоб служити *сходинкою до більш високих форм людського життя*. Усе це так чи інакше постає «маячною

темної обивательської свідомості, яка захоплена манією руйнування в ім'я нового» (Лифшиц, 2009, с. 68). На питання «Що таке творчість?» обивательська свідомість одразу ж дає відповідь: «Це творення чогось нового, раніше не бувалого». Блискуче, буквально навідліг сказав М.О. Ліфшиць (2009): «Неопатія, гонитва за новим – це хвороба сучасного обивателя, здатна завжди зробити його предметом будь-яких розрахунків» (Лифшиц, 2009, с. 68).

У філософсько-теоретичному плані за експансією суто проєктивного мислення стоять претензії кінцевого розсудку на праве перевлаштування дійсності відповідно до своїх смислів і цілей. Справедливо стверджує В.В. Бібіхін: «Я знаю, як тяжко свідомості позбутися ілюзій, ніби вона сама якось народжує, знаходить або артикулює свої смисли» (Бібіхін, 2006, с. IX). Утилітарно-розсудкове мислення включає реформаторські тенденції, прагнення протиставити себе існуючому об'єктивному стану речей. Однак «відстань між суб'єктивним кінцевим розсудком та об'єктивним світом вельми велика» (Лифшиц, 2009, с. 460). Поклоніння «креативності» являє собою лише гординю кінцевої свідомості, розсудкову хворобу ума, що прагне весь час виправляти дійсність, уносити в неї свої смисли й помисли. «Не сон розуму, – пише В.Г. Арсланов, – породжує страхіть у ХХ столітті, а його незбіг і надмірна активність» (Арсланов, 2007, с. 10). Примітивний раціоналізм, що вірить тільки в аргумент сили, сполучається з волюнтаризмом – «бездумною зарозумілістю суб'єкта, який уважає, що світ, який лежить перед ним, сліпий і мертвий об'єкт для його творчої активності» (Арсланов, 2007, с. 109). Епоха однобічно розвиненої суб'єктивності, розсудку, що рефлектує, «претензій кінцевого розуму на раціональне керівництво світом пов'язана з буржуазним горизонтом» (Лифшиц, 2009, с. 462). Важко не погодитися й із таким розмислом М.О. Ліфшиця:

«<...> сама дійсність, що твориться людиною, і тим більше вона повинна бути вільною від нашого суб'єктивного прожектерства й доктринерського втручання. Розумна людина повинна від цього відлучуватися та, визнаючи незалежність історичної дійсності від претензій нашої невдоволеної маленької свідомості, робити свою справу, як усякий учасник суспільної праці й боротьби. «Будемо обати про свій сад!» Чим більше

незалежна від наших претензій стає дійсність, тим більше розум стає її природним елементом, тим більше вільними ми є внутрішньо – і у філософському, і у художньому смислі» (Лифшиц, 2009, с. 463).

Усі справжні художники «більшою або меншою мірою об'єктивні, усвідомлюють обмеженість «кінцевого розсудку» і його втручання в дійсність для її виправлення» (Лифшиц, 2009, с. 465).

А тепер звернемося до власне теоретичної *діалектики* в спробі відповісти за запитання: за яких умов освітні інновації постають якісними змінами? Згідно з діалектикою, для *якісних* змін необхідна зміна *кількості*, як проголошує закон взаємного переходу кількості і якості. Однак *чи завжди* кількісна зміна призводить до змін якісних?

Доводилося стикатись з таким судженням: хіба кількість виховних заходів у школі обов'язково дає нову якість – у смислі позитивного результату виховання? Однозначно – не дає. Значить, закон діалектики про перехід кількісних змін у якісні «не працює». Звісно, і не буде «працювати», якщо його розуміти абстрактно, однобічно, тобто *неправильно*, адже *не будь-яка* кількісна зміна призводить до якісної, але лише та, котра *порушує міру* (як єдність визначеної якості й не менш визначеної кількості), притому порушення міри може бути пов'язане не тільки зі збільшенням кількості, а й з її зменшенням. Згадаємо Гегеля. Якість є визначеність, яка збігається з буттям – настільки, що зміна цієї визначеності веде до зміни буття «щось». Кількість же є визначеністю, яка байдужа до буття «щось», її зміна не веде до зміни буття «щось». Проте кількість є *байдужою* визначеністю не «взагалі» (абстрактно), а суто *конкретно*, до пори до часу – у *межах міри*.

Відповідно до концепції видатного київського філософа В.О. Босенка, змінюється не просто якась абстрактна «кількість», а *кількість певних якостей*, причому ці «якості» *відрізняються* як від якості тієї міри, у межах котрої відбуваються зміни, так і від якості нової міри, яка виникає як нова єдність іншої якості й кількості. Одне накопичується в другому, а виходить – *третє*, не схоже ані на те, *що* накопичувалося, ані на те, *у чому* накопичувалося (Босенко, 1966, с. 55–82).

А тепер знову про кількість «виховних заходів», котра ніяк не хоче переходити в нову, очікувану якість. А ось і не перейде ніколи, тому що накопичувалася кількість явно **не тих** «якостей». Однак примноження подібного роду «виховних дій» казенно-примусового характеру *неодмінно переходить* у нову якість, бо *порушена міра* – міра *терпіння* учнів. Вони стають *відверто байдужими*, навіть вороже настроєними щодо подібного роду «заходів». Виховний ефект цього – двоякий: з одного боку, активне неприйняття того ніби «правильного» змісту, котре їм нав'язувалося, а з іншого (позитивного) – формування підвищеної *чуйності* до всілякої казенщини й формалізму. Яка ж зі сторін візьме гору – залежить від обставин.

Отже, закон діалектики, говорите, «не працює»? Спрацьовує щосили і гранично точно, головне – *невідворотно*. Тільки результат не той, на який розраховували. І по заслугі: *думати* треба й діалектику вивчати не за підручниками для партійного просвіщення (щоправда, тепер її, бідолашну, загалі не вивчають студенти, а «наукове співтовариство» від неї або демонстративно відхрещується як чорт від ладану, як від «наследия мрачных времён», або просто замовчує навіть самий факт її існування), а за *добротними джерелами*.

Ще одне й дуже суттєве. Кількісні зміни переходять у якісні за допомогою того, що називається «стрибок», *стрибкоподібно*. У 60–70-і роки минулого століття деякі автори пропонували деяку градацію «стрибків» – швидкі і повільні, миттєві і такі, де відбувається «поступове накопичення елементів нової якості й поступове відмирання елементів старої якості». З критикою такого підходу виступив уже згаданий В.О. Босенко. Безглуздо ділити «стрибки» на різні види. Суть «стрибка» полягає не в тому, що він за часом «швидкий», а в *перериві безперервності*. Сам же такий перерив може в часі мати *різну тривалість* (у часі все відносно) залежно від природи конкретної реальності. Але його сутність як *перериву безперервності* від цього не змінюється. Немає у світі процесів, яким «на роду написано» бути неодмінно «стрибками». Справа в тому, що *одна безперервність* за певних умов (порушення міри) *перериває іншу безперервність*. Одна безперервність виконує *роль перериву* іншої безперервності. Іншими словами, «стрибок» теж є деякою поступовістю, однак

лише щодо *себе*; щодо ж попередньої поступовості він – саме перерив, скільки б не тривав. Перехід від тварини до людини – «стрибок», перерив безперервності, адже тривав у часі він набагато довше, ніж власне людська історія.

Щодо питання про інновації у сфері освіти варто звернутися до досвіду педагогів-новаторів («педагогіка співробітництва»), нині ґрунтовно забутого (В.Ф. Шаталов, М.П. Щетінін, С.М. Лисенкова, Є.М. Ільїн, сім'я Нікітіних, Ш.А. Амонашвілі, І.П. Волков, І.П. Іванов, В.А. Караковський, С.Л. Соловейчик та ін.). Їхня педагогіка – не просто якась «освітня інновація» (і слів таких хитромудрих тоді не знали, а якщо знали, то не вживали), а просто *зовсім інша педагогіка*: перехід від школи примусу й опіки до *школи співробітництва*. Ось де справжня зміна підстави!

Донецький учитель Віктор Федорович Шаталов якось написав, що нова, незвична, вельми своєрідна й навіть у чомусь екзотична «методика» викладання – усього лише «пилюка на чоботях» нової педагогіки. До речі, ось точна вказівка місця «технологічної» сторони справи в навчанні й вихованні! А на уроки В.Ф. Шаталова в Донецьк з усього Союзу (Радянського, а не Європейського) з'їжджалися за свій рахунок десятки, якщо не сотні вчителів: ці уроки він змушений був проводити в спортивному залі. Намагалися запозичити, перейняти «технологію». І практично нічого не виходило, бо підстава вчення було зовсім іншим. Але ж «підстава» – категорія сфери *сутності*. Остання ж *бачиться умом* і не дана чуттєво як наявне буття.

Тут варто зупинитися й знову згадати теоретичну діалектику. Якість, кількість і міра – категорії сфери *буття*. Кількісні зміни в межах однієї міри мовою категорій сфери *сутності* означають виникнення й розгортання протиріччя, порушення міри та *перехід* (а у сфері буття саме «перехід») до нової міри – це *розв'язання суперечності й зміна підстави*. А якщо сутність взяти в єдності з буттям у вільному виявленні сутності – отримуємо *поняття*, лише на рівні якого йдеться про власне *розвиток*, заперечення й заперечення заперечення.

Візьмемо, наприклад, досвід М.П. Щетініна, школу якого в черговий раз (до того було це й у Росії, і в Україні за радянських часів) під абсолютно надуманими приводами закрили

зовсім недавно в Російській Федерації, і серце вченого й учителя не витримало... Становлення системи М.П. Щетініна, якщо вести мову в категоріях сфери буття, включало низку (певну кількість) «нововведень», кожне з яких *саме по собі* не призвели б до зміни підстави. Наприклад, зменшення уроку до 35 хвилин і тим самим звільнення навчального часу для творчих занять, метод «занурення» в ті чи інші предмети, робота учнів у присадибному господарстві при школі тощо. Але всі разом ці «інновації» вичерпали міру звичайної педагогіки і привели до нової міри, нової єдності якості й кількості, а по суті, до *зміни підстави*, до розв'язання протиріч, із якими не змогла впоратися звичайна школа. Найголовніше ж – педагогічні взаємини стали будуватися за логікою «*суб'єкт-суб'єкт*», що радикально змінило буття школи, освітній простір, який перетворився на спосіб розвитку особистості кожного учасника процесу.

Елементи нововведень («інновацій»), їх якість і кількість у педагогів-новаторів були різні, але результат один: *вихід за межі* звичайного педагогічного процесу й побудова навчально-виховної діяльності на новій підставі, набуття освітою іншої, адекватної *сутності*. Це й дало можливість мислителю, письменнику та педагогу С.Л. Соловейчику узагальнити досвід новаторства і сформулювати документ, відомий як «*Педагогіка співробітництва*» (Педагогіка сотрудицтва, 2006).

А ось з освітніми інноваціями в нинішній час справа йде набагато складніше. Справа не в тому, що їх мало, навпаки, занадто багато. Середня й вища освіта в Україні внаслідок цілого ланцюжка дуже непродуманих реформ (теж «інновації») дійсно перейшли в «нову якість». Тільки *набагато гіршу* за попередню, адже «нове» саме по собі може бути або *кращим*, або *гіршим*. Освіту вкинули не просто в кризу, а в ситуацію катастрофи, руйнуючи все те добре й позитивне, що було в радянській системі, некритично запозичуючи із західного досвіду деякі елементи, які реально погіршили ситуацію.

Виникає питання: а чи здатна нинішня система освіти до *розвитку* або вона приречена на подальшу стагнацію, загнивання? Нинішній відверто буржуазний соціум *об'єктивно не зацікавлений* у цілісному творчому саморозвитку особистості (що б при цьому не базікали про так зване «соціальне замовлення»),

хоча глибинна, далеко не явно виражена, інтенція руху сучасної цивілізації містить таку вимогу, як необхідність розв'язання субстанціальних протиріч людської передісторії.

Що ж перешкоджає справжньому прогресивному розвитку нинішньої системи освіти? Передусім позиція численних чиновників «від освіти». Ні, вони анітрохи не проти «інновацій», вони самі їх неодмінно в межах власного розуміння впроваджують. У нас, наприклад, щороку в університеті абсолютно довільно змінюють вимоги до оформлення навчальних програм, просто не встигаємо виконувати вказівки «начальства». Причому до змісту справи це не має ніякого відношення. Треба ж якось чиновній братії виправдовувати якусь необхідність свого існування. Ось і псують нам, викладачам, життя, завантажуючи марною роботою в ім'я деякого тільки їм відомого «поліпшення».

Уся система освіти потребує – ні, не «вдосконалення», а елементарного *виправлення*, відмови від багатьох «нововведень», які ґрунтовно зіпсували її, освіти, живу тканину. І лише тоді можна говорити про власне розвиток, зрозуміло, у бік сприяння розв'язанню накопичених протиріч, концентрація котрих заганає освіту в глухий кут. Звичайно ж, «виправлення» до певної міри також є розвитком, стороною і неодмінною *умовою* його.

Висновки. Будь-яка освітня інновація є деякою *якісною зміною*, усе питання – *якою* саме. Будь-яка освітня інновація є єдністю цілком визначеної *якості* й визначеної *кількості*, є *переривом поступовості*. Уся справа – саме в **конкретній якості**.

Н.В. Гусева має цілковиту рацію в оцінці інновацій на *дисциплінарному* рівні: їх не треба відкидати, але необхідно визначити їх *міру* та *доречність*. І розуміти: самі собою вони *не здатні* розв'язати основні протиріччя освітньої сфери. Звісно, гостро необхідними є освітні інновації на *теоретичному* та *методологічному* рівнях. Однак де ж узяти *адекватних суб'єктів* подібних інновацій?

На наш погляд, необхідні *такі освітні інновації*, котрі дійсно *спрямовані на вихід* усієї системи освіти із наявного стану, на *розв'язання принципів суперечностей* цієї системи. Подібних інновацій *певної якості* повинна бути *певна кількість*. І лише тоді можливий *перерив поступовості* (котрий сам по собі *не*

швидкий, а вельми поступовий), перехід до *нової міри*. Тільки варто пам'ятати, що те, що одержимо в результаті (звісно, за сприятливого збігу обставин), аж ніяк *не буде схожим* ані на те, **що** «накопичувалося», ані на те, **у чому** накопичувалося. Але не треба мати собі ілюзії стосовно «поступового відмирання елементів старої якості й поступового накопичення елементів нової якості». Просто так ніколи не буває.

Інноваційні зміни відбуваються на рівні *наявного буття*. Тут просто *перехід*. На рівні ж *сутності* – *рефлексія* як світіння одного в іншому, незрима *присутність* одного в іншому, внутрішня зв'язність, а точніше, істинна вседність. І лише на рівні *поняття* як єдності буття й сутності відбувається *розвиток* як такий. Значить, *самі по собі* інноваційні процеси не приводять до сутнісних перетворень, однак можуть їм *сприяти* рівним чином, як і *перешкоджати*. Інновації самі по собі – річ непогана й навіть необхідна. Але вони – не панацея. Вельми корисним буде пам'ятати: ця «річ» може ставати небезпечною в невмілих руках і за дуже *нечистого розуму*.

Нове педагогічне мислення не бавиться в різноманітні «інноваційні проекти», «нові освітні технології», тверезо вбачаючи в них даремну справу, *monkey business*. Воно знає, де «шукати»: *адекватно усвідомлювати вузли суперечностей* сучасної української освіти і крок за кроком неантагоністично *розв'язувати* їх. Лише в цьому процесі освітні інновації здатні знайти своє *доречне місце* й виявити свою реальну продуктивність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арсланов В.Г. Постмодернизм и русский «третий путь»: tertium datur российской культуры XX века. Москва : Культурная революция, 2007.
2. Бибихин В.В. Время читать Розанова. *Розанов В.В. О Понимании. Опыт исследования природы, границ и внутреннего строения науки как цельного знания*. Москва : Институт философии, теологии и истории Святого Фомы, 2006. С. V–XIX.
3. Босенко В.А. Диалектика как теория развития. Киев : Вища школа, 1966.
4. Возняк В.С. Диалектика: принцип всезагального зв'язку. *Людинознавчі студії. Серія «Філософія»* : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич, 2020. С. 20–33. Вип. 40. URL: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.40.200798>.

5. Возняк В.С. Особенности диалектического понимания категории «развитие». *Людинознавчі студії. Серія «Філософія»* : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / ред кол. О. Ткаченко (головний редактор) та ін. Дрогобич : ред.-вид відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2017. Вип. 34. С. 32–43.

6. Гусева Н.В. Статус и смысл инноваций в образовательном процессе: дисциплинарный, теоретический и методологический аспекты. *Вестник Казахстано-американского свободного университета. Серія «Образовательные технологии»*. Усть-Каменогорск, 2007. Вып. 1. С. 40–45.

7. Ліпін М.В. Освіта в модифікаціях сучасного світу. Київ : Київський нац. торг.-екон. економ. ун-т, 2018.

8. Лисий В. Діалектика : навчальний посібник. Львів : НЛУ імені Івана Франка, 2014.

9. Лифшиц М. В мире эстетики. Москва : Изобраз. искусство, 1985.

10. Лифшиц М. Почему я не модернист? Философия. Эстетика. Художественная критика. Москва : Искусство-XXI век, 2009.

11. Педагогика сотрудничества (Отчет о встрече учителей-экспериментаторов). 2006. URL: <http://www.ug.ru/issues/?action=topic&toid=3801>.

12. Петрушенко В.Л. Філософія знання: онтологія, епістемологія, аксіологія. Львів : Асхіл, 2005.

13. Хайдеггер М. Ницше / пер. с нем. А.П. Шурбелев. Санкт-Петербург : Владимир Даль, 2007. Том II.

14. Bekharst D. Consciousness and revolution in soviet philosophy From the Bolsheviks to Evald Ilyenkov. New-York : Cambridge university press, 1991.

15. Zsizsek, Slavoj. Evald Ilyenkov's cosmology: the point of madness of dialectical materialism. 2018. URL: <https://thephilosophicalsalon.com/evald-ilyenkovs-cosmology-the-point-of-madness-of-dialectical-materialism/>.

16. Oittinen Vesa. Evald Ilyenkov, the Soviet Spinozist. *Dialectics of the Ideal. Evald Ilyenkov and Creative Soviet Marxism. Ed. Alex Levant and Vesa Oittinen*. 2011. URL: https://doi.org/10.1163/9789004246928_006.

REFERENCES

1. Arslanov, V.G. (2007). *Postmodernizm i russkij «tretij put»: tertium datur rossijskoj kultury XX veka [Postmodernism and the Russian «third way»: tertium datur of Russian culture of the twentieth century]*. Moscow : Kulturnaya revolyucziya [in Russian].

2. Bibikhin, V.V. (2006). *Vremya chitat Rozanova [Time to read Rozanov]*. In *Rozanov V.V. O Ponimanii. Opyt issledovaniya prirody, granic i vnutrennego stroeniya nauki kak czelnogo znaniya [About Understanding. Experience in researching the nature, boundaries and internal structure of science as a whole knowledge]* (V–XIX). Moscow : Institut filosofii, teologii i istorii Svyatogo Fomy [in Russian].

3. Bosenko, V.A. (1966). *Dialektika kak teoriya razvitiya [Dialectics as a theory of development]*. Kiev : Vishha shkola [in Russian].

4. Voznyak, V.S. (2020). Dialektika: princip vsezagalnogo zvyazku [Dialectics: the principle of universal connection]. In *Lyudinoznavchi studiyi: zbirnik naukovikh prac Drogobiczkogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni Ivana Franka. Seriya «Filosofiya», vip. 40 (20–33) – Anthropological studies: a collection of scientific works of Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko. Series «Philosophy», vol. 40*. Drohobich. Doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.40.200798> [in Ukrainian].

5. Voznyak, V.S. (2017). Osobnosti dialekticheskogo ponimaniya kategorii «razvitiye» [Features of the dialectical understanding of the category «development»]. In *Lyudinoznavchi studiyi : zbirnik naukovikh prac Drogobiczkogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni Ivana Franka. Seriya «Filosofiya» / red kol. O. Tkachenko (golovnij redaktor) ta in. Vipusk 34 (32–43) – Anthropological studies: a collection of scientific works of Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko. Series «Philosophy», vol. 43*. Drohobich: Red.-vid viddil DDPU imeni Ivana Franka [in Russian].

6. Guseva, N.V. (2007). Status i smysl innovaciy v obrazovatelnom processe: disciplinarnyj, teoreticheskij i metodologicheskij aspekty [The status and meaning of innovations in the educational process: disciplinary, theoretical and methodological aspects]. In *Vestnik Kazakhstansko-Amerikanskogo Svobodnogo Universiteta. Vypusk 1. Obrazovatelnye tekhnologii – Bulletin of the Kazakh-American Free University. Science Magazine. 1st issue: educational technologies (40–45)*. Ust-Kamenogorsk [in Russian].

7. Lipin, M.V. (2018). *Osvita v modifikacijah suchasnogo svitu [Education in modifications of the modern world]*. Kiyiv : Kiyivskij nac. torg.-ekon. ekonom. un-t [in Ukrainian].

8. Lifshicz, Mikh. (2009). *Pochemu ya ne modernist? Filosofiya. Estetika. Khudozhestvennaya kritika [Why am I not a modernist? Philosophy. Aesthetics. Art criticism]*. Moscow: Iskusstvo-XX vek [in Russian].

9. Lifshicz, Mikh. (1985). *V mire estetiki [In the world of aesthetics]*. Moscow: Izobraz. iskusstvo, 1985 [in Russian].

10. Lisij, Vasil (2014). *Dialektika : navch. posibnik [Dialectics: a textbook]*. Lviv: NLU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].

11. Pedagogika sotrudnichestva (Otchet o vstreche uchitelej-eksperimentatorov) [Pedagogy of Collaboration (Report of the Meeting of Experimental Teachers)] (2006). URL: <http://www.ug.ru/issues/?action=topic&toid=3801> [in Russian].

12. Petrushenko, V.L. (2005). *Filosofiya znannya: ontologiya, epistemologiya, aksiologiya [Philosophy of knowledge: ontology, epistemology, axiology]*. Lviv, Ashil [in Russian].

13. Khajdegger, M. (2007). *Niczsche [Nietzsche]* [per. s nem. A.P. Shurbelev]. Tom II. St. Petersburg: Vladimir Dal [in Russian].

14. Bekharst D. (1991). *Consciousness and revolution in soviet philosophy From the Bolsheviks to Evald Ilyenkov*. New-York, Cambridge university press.

15. Zsizsek, Slavoj. (2018). *Evald Ilyenkov's cosmology: the point of madness of dialectical materialism*. URL: <https://thephilosophicalsalon.com/evald-ilyenkovs-cosmology-the-point-of-madness-of-dialectical-materialism/>.

16. Oittinen, Vesa (2011). Evald Ilyenkov, the Soviet Spinozist. *Dialectics of the Ideal. Evald Ilyenkov and Creative Soviet Marxism*. Ed. Alex Levant and Vesa Oittinen. URL: https://doi.org/10.1163/9789004246928_006.